

Broedvogels van Kiekenberg in 2013

Klaas Jager

Sovon-rapport 2013/52
SBB-projectcode 3677

Broedvogels van Kiekenberg in 2013

Klaas Jager

Sovon-rapport 2013/52
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van
Staatsbosbeheer, regio Noord
SBB-proj-code 3677

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2013

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer regio Noord.

SBB-proj-code 3677

Illustratie omslag: Klaas Jager & Harvey van Diek (Gaai en Boomklever)

Wijze van citeren: Jager K. 2013. Broedvogels van Kiekenberg in 2013. Sovon-rapport 2013/52. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Inhoud

Samenvatting	5
1. Inleiding	7
2. Gebiedsbeschrijving	9
3. Werkwijze	11
3.1. Kader	11
3.2. Veldwerk en methode	11
3.3. Interpretatie	11
3.4. Weersomstandigheden	11
3.5. Overige omstandigheden	12
3.6. Foutenmarges	12
4. Resultaten	13
4.1. Soorten en aantallen	13
4.2. Vergelijking met voorgaande jaren	13
4.2. Soortbesprekingen	15
5. Evaluatie	17
Literatuur	19
Bijlagen	
Bijlage 1. Interpretatiecriteria met:	
Bijlage 2. Soortkaarten kartering 2013	
Bijlage 3. Landelijke broedvogeltrends van soorten in de Kiekenberg	

Samenvatting

In het voorjaar van 2013 is Kiekenberg gekarteerd op broedvogels. Het betreft een bos- en heidegebied van Staatsbosbeheer Regio Noord, als onderdeel (76 ha) van object Nijehoarne, in het zuidoosten van de Provincie Friesland. Er zijn vijf bezoeken verricht, waarbij alle soorten zijn geteld. Er zijn 47 vogelsoorten aangetroffen, waarvan drie op de Rode Lijst staan.

Vergeleken met eerdere jaren is, deels onder impuls van landelijke toename en regionale verspreiding,

een behoorlijk aantal soorten bosvogels toegenomen of gelijk gebleven. Hetzelfde geldt voor een aantal soorten van jong bos of struweel. Ook een paar soorten van open heideterrein met bomen, bosranden en struikjes komen positief naar voren. Kiekenberg is vooral van regionale waarde voor deze vogels. Dit terreintype is echter in de huidige situatie te klein en versnipperd om een breed scala aan soorten aan zich te binden.

Oude eiken langs de Siebe Annesweg, tussen Grote- en Kleine Kiekenberg.

1. Inleiding

Voor de evaluatie van het beheer laat Staatsbosbeheer jaarlijks een deel van haar natuurgebieden inventariseren. In het voorjaar van 2013 is Kiekenberg, behorende tot object Nijehoarne, geïnventariseerd op broedvogels. In opdracht van Staatsbosbeheer voerde Sovon Vogelonderzoek Nederland de inventarisatie uit, als onderdeel van het consortium De Vlinderstichting, Sovon & EIS. Het veldwerk is uitgevoerd door Klaas Jager. Contactpersoon bij

Staatsbosbeheer op het regiokantoor te Groningen was Hans Boll, in de regio was dit Emiel Beijk. Voor veldtips of ondersteuning bij de totstandkoming van dit rapport gaat een woord van dank uit naar Emiel Beijk en Herman Vermeulen, beide verbonden aan Staatsbosbeheer. Hetzelfde geldt voor vrijwilligers van de WRN, specifiek in de persoon van René Riem Vis.

Natte tot droge heide in Kleine Kiekenberg.

2. Gebiedsbeschrijving

Kiekenberg (figuur 1) omvat 76 hectare en bestaat in feite uit Kleine Kiekenberg (westen) en Grote Kiekenberg (oosten). Het gebied, behorende tot object Nijehoarne, strekt zich uit over een oude dekzandrug met stuifduinen op de flank van het beekdal van de vroegere rivier de Tjonger. Het ligt tussen de dorpjes Nieuwehorne aan de west- en Oudehorne aan de noord- en oostkant, respectievelijk tussen de Buitenweg, de Oldeberkoperweg (N353) en de Tjongervallei in het zuiden. De Siebe Annesweg, een zandpad aan de noordzijde, loopt deels dwars door Grote Kiekenberg. De J.K. Boslaan doorsnijdt in het midden een deel van het gebied. De directe omgeving bestaat meest uit intensief gras- en maïsland met boomwallen en (lint)bebouwing. Tegen de bosrand van Grote Kiekenberg liggen een autosloperij en een varkensmesterij.

Kiekenberg is te typeren als (middel)oud gemengd loof/naaldbos met jongere loofaanplant en houtwallen, afgewisseld door akkers, gras- en heideveldjes, vennen en poeltjes (figuur 1). Zowel in Grote als Kleine Kiekenberg staan opstanden van Douglas, Fijnspar, Grove den, Lariks, Servische spar en Sitkaspar. Centraal, vanaf de Siebe Annesweg bekeken, springt een met Oostenrijkse den begroeide zandkop in het oog. De oudste, verspreide bosdelen bestaan uit (voormalig) eikenhakhout (Zomereik), met hier en daar dikke Beuken of Grove dennen. Op nattere plaatsen, meest in de overgang naar heide, groeien Berken en Elzen. In sommige houtwallen staan ook dikke Populieren. In het zuidelijk deel van Grote Kiekenberg groeien vrij veel Amerikaanse eiken. Vooral in Kleine Kiekenberg herbergt het eikenbos een ondergroei van Hulst; karakteristiek voor eikenbos en

Figuur 1. Ligging en indeling van de beheertypen in het geïnventariseerde Kiekenberg.

houtwallen in de regio. Afgezien van dicht naaldhout is een matige tot lokaal rijke (loof)struiklaag voorhanden, veelal van Amerikaanse eikjes, Amerikaanse vogelkers, Berk, Braam, Hazelaar, Kamperfoelie, Lijsterbes, Vlier en Vuilboom. In opener naaldbos bestaat de onderlaag ook uit jonge naaldhoutopslag. Karakteristiek voor Kiekenberg zijn enkele reliëfrijke, droge tot natte heideveldjes met stuifzandrelicten en vennen aan de uiterste west- en noordoostkant. In het midden bevindt zich een particulier heideterrein. Naast heide liggen in Kleine Kiekenberg een paar akkers en graslandjes. De vroeger vooral voor graanteelt benutte akkertjes zijn tegenwoordig met maïs ingezaaid. Een aantal is beplant met bomen.

Beheertypen (zie figuur 1 en tabel 1)

Het beheer van Kiekenberg is gericht op multifunctioneel gebruik. De vele paden worden dagelijks benut door omwonenden, vaak met honden. Een deel van de paden is bestemd voor paardrijden. Op zondagen wordt het gebied ook druk bezocht door wandelaars van verder weg. De Siebe Annesweg is, met een fietspaadje erlangs, opengesteld voor gemotoriseerd verkeer. Uit het oogpunt van natuurdoelen wordt bij het beheer van Kiekenberg gestreefd naar de re-

alisering van gevarieerder bos met veel (inheemse) loofbomen. Dit gebeurt door gefaseerde vellingen zodat open plaatsen en bosranden ontstaan en spontane verjonging een kans krijgt. Met kappen wordt getracht de (uitheemse) Amerikaanse eik terug te dringen. Daarnaast berust het beheer op 'nietsdoen', waarbij bos veroudert met méér dood en kwijnend hout. Af en toe 'schiet de natuur zelf te hulp', zoals in 2003 door flinke stormschade, waardoor zich kaalslag voordeed. Wat heide en vennen betreft richt het beheer zich op instandhouden van openheid en beschermen van zeldzame vegetaties, waaronder Beenbreek, Klokjesgentiaan, Vossenbes, Veenbes, Snavelbies en Zonnedauw. Dit gebeurt onder meer door droogtebestrijdende maatregelen: vooral de hei en het omliggende bos in Kleine Kiekenberg zijn fors vernat nadat de afwatering richting het Tjongerkanaal is afgeremd. Overige maatregelen zijn: af en toe plaggen, opschonen van laagten, uitdunnen van bosranden en ruimen van struikopslag. Voorts wordt getracht de heiden beter met elkaar te verbinden en geleidelijker overgangen te creëren. Ten aanzien van de akkers bestaat het plan om, net als in het verleden, weer over te gaan stappen op een natuurvriendelijker teelt van hakvruchten of granen.

Tabel 1. Beheertypen in het karteringsgebied.

Beheertype	Kiekenberg	Oppervlakte
N06.04	Vochtige heide	5,60
N07.01	Droge heide	3,79
N12.05	Kruiden- en faunarijke akker	4,15
N15.02	Dennen-, eiken- en beukenbos	56,57
N17.02	Droog hakhout	0,79
	Totaal	70,91

3. Werkwijze

3.1. Kader

Bij het verzamelen van broedvogelgegevens in de terreinen van Staatsbosbeheer zijn voor de interne beheerdoelen en –evaluatie en verantwoording aan de subsidieverstrekker, de volgende aspecten van belang:

- verspreiding en aantal territoria van de broedvogels, met name RL- en SNL-soorten
- aantalontwikkeling van de broedvogelsoorten
- relatie tussen het beheer en broedvogels.

3.2. Veldwerk en methode

In grote lijnen is de uitgebreide territoriumkartering toegepast, zoals beschreven in Van Dijk & Boele 2011. Bij de kartering lag de nadruk op de Rode lijstvogels en meetsoorten in het kader van de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL). Deze en aanvullende soorten vallen grotendeels onder de soorten van BMP-B. Op verzoek van de opdrachtgever zijn in 2013 alle overige broedvogels genoteerd. Nachtrondes zijn niet uitgevoerd.

Er zijn vijf integrale inventarisatieronden uitgevoerd in de periode maart-juni (Tabel 2). In totaal zijn 1095 minuten (inclusief verplaatsing van het ene deel naar het andere en op- en neerlopen naar de startplaats) besteed aan veldbezoeken, wat neerkomt op 14 minuten per hectare. De inventarisaties zijn te voet uitgevoerd. Dit kon vrijwel overal uitstekend vanaf de vele paden in Kiekenberg. De route is zo nodig aangepast aan de terreingesteldheid, tijd van de dag en weersomstandigheden. Er zijn alleen doorsteken gemaakt langs boomwallen of bosstroken temidden van de akkers aan de west- en oostkant van het gebied. De meeste veldbezoeken begonnen in de vroege ochtend, rond of even na zonsopgang en duurden soms tot het begin van de middag. Waarnemingen zijn genoteerd op basis van de vijf categorieën geldige waarnemingen (1) volwassen individuen, (2) paren, (3) territoriumindicierend, (4) nestindicierend en (5) nestvondsten, waarbij territoria hoofdzakelijk zijn vastgesteld aan de hand van baltsende of zingende vogels. Er is niet specifiek naar nesten gezocht, wat standaard is voor deze methode. In geval van schaarsere en zeldzame soorten en/of soorten met grote overlappende territoria of leefgebieden, is wel geprobeerd een zo hoog mogelijke (nestindicatieve) broedcode te verzamelen en

de nestplaats zo nauwkeurig mogelijk te lokaliseren. Dit om te voorkomen dat niet-broedvogels worden meegeteld en om over- of ondertelling van moeilijk karteerbare soorten te vermijden. Bij de inventarisatie lag de focus op het verzamelen van uitsluitende waarnemingen: 1) waarnemingen van tegelijkertijd zingende of baltsende individuen, of 2) soortgelijke waarnemingen die na elkaar worden gedaan op de looproute, waarvan het aannemelijk is dat het verschillende individuen betreft.

Tabel 2. Tijdsinvestering in de broedvogelinventarisatie in Kiekenberg (object Nijehoarne) in 2013.

Datum	Begintijd	Eindtijd
29-3-2013	07.00	10.00
19-4-2013	09.20	12.20
09-5-2013	09.30	12.45
29-5-2013	06.00	10.30
13-6-2013	06.30	11.00

3.3. Interpretatie

In het veld zijn de waarnemingen, gebaseerd op de vijf categorieën geldige waarnemingen en de bijbehorende broedcodes, ingetekend op veldkaarten. Later zijn deze ingevoerd in het autoclusterprogramma van Sovon. Clustering van waarnemingen tot uiteindelijke territoria gebeurde op basis van de criteria zoals beschreven in van Dijk & Boele (2011), maar met een lichte aanpassing vanwege het geringe aantal bezoeken (5 i.p.v. 8 ronden die zijn vereist bij BMP-Alle soorten). Exacte clustercriteria zijn te vinden in bijlage 1. Nestvondsten of nestindicatieve waarnemingen telden in alle gevallen mee. De stippen op de verspreidingskaarten zijn de locaties van waarnemingen met de hoogste broedcode, of anders de laatste meetellende waarneming binnen de geïnterpreteerde territoria.

3.4. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt later op de dag ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2013 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In

Tabel 3. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, dagelijks aantal zonuren en duur neerslag) in de periode maart-juni, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor (langjarig gemiddelde 1981-2012).

Maand	Temperatuur		Zonuren		Duur neerslag	
	2013	Ref	2013	Ref	2013	Ref
Maart	2,5	6,2	4,0	4,1	1,7	2,0
April	8,1	9,3	6,1	5,8	1,0	1,4
Mei	11,5	13,2	5,4	6,7	2,3	1,5
Juni	15,3	15,7	5,9	6,5	1,3	1,5

tabel 3 zijn enkele variabelen samengevat. Het jaar 2013 kende de koudste lente in ruim 40 jaar. Het broedseizoen startte dan ook uitzonderlijk laat. Op 13 maart kwam het op veel plaatsen in ons land nog tot strenge vorst (minimumtemperatuur tussen -10,0 en -15,0 °C). De lente diende zich pas aan rond het midden van april. Op de 14e werd in De Bilt voor het eerst na de winter de grens van 20,0 °C bereikt ('warme dag'). Ook mei was een koele maand. Met gemiddeld over het land 129 mm neerslag tegen 172 mm normaal, was de lente droog. Maart en april waren droge maanden, mei was vrij nat. De maand juni was vrij koel en behoorlijk wisselvallig.

3.5. Overige omstandigheden

Voor de meeste boomsoorten (Zomereik, Beuk en naaldbomen) was 2012 geen mastjaar. Ook het aanbod van Veld- en Bosmuizen was vrijwel overal schaars. De lente liet lang op zich wachten en vanwege het koude schrale weer kwam de groei van vege-

tatie en bladzetting bij bomen in 2013 laat op gang. Waarschijnlijk hierdoor begonnen veel standvogels en korte-afstandstrekkingers laat met eileg. Insecten bleven in de loop van het voorjaar en gedurende de zomer schaars (globaal gemeten naar de geringe overlast door steekmuggen, weinig insectenresten op voorruiters van auto's en het nagenoeg ontbreken van zichtbare vraat door spanrupsen in eiken). Minder goed in te schatten is welk effect dit heeft gehad op later arriverende (zomer)vogels.

3.6. Foutenmarges

De algemene indruk was dat het koude en droge weer, waarvan op veel ochtenden sprake was, een dempende invloed had op de zangactiviteit van de broedvogels. Het is daardoor mogelijk dat van sommige soorten de aantallen zijn onderschat, waarschijnlijk te meer doordat er (te) laat gestart kon worden met het veldwerk. Begin maart was het namelijk nog voorjaarsachtig zacht en waren de omstandigheden voor het tellen van (bos)standvogels wel goed. De bezoekfrequentie is afgestemd op het karteren van een selectie minder algemene soorten. Doordat het gebied niet bij ieder veldbezoek, vanaf een uur voor zonsopgang, is geteld en slechts vijf (in plaats van acht) bezoeken (die nodig zijn voor BMP gericht op alle soorten) zijn gebracht, zullen vooral territoria van algemene soorten met een korte zangpiek (Merel, Zanglijster, e.a.) zijn gemist. Ook voor soorten die lokaal een hoge dichtheid kunnen bereiken, geldt mogelijke onderschatting. De aantallen en verspreiding van nachtvogels is helemaal niet conform de werkelijkheid vanwege het ontbreken van nachtbezoeken.

Het bos in Kiekenberg kent grote variatie.

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In totaal zijn 47 verschillende soorten broedvogels vastgesteld in het gekarteerde gebied (76 ha) van Kiekenberg (tabel 4). Hier zaten drie Rode lijstsoorten bij (Van Beusekom et al. 2005): Matkop, Grauwe Vliegenvanger en Kneu.

4.2. Vergelijking met voorgaande jaren

In 1999 en 2006 zijn in Kiekenberg ook broedvogelinventarisaties uitgevoerd, eveneens door Sovon en door dezelfde persoon (Jager 1999 en Jager 2006). Daarmee zijn de gehanteerde methode en werkwijze identiek en is geen sprake van een waarnemerverschil. Wat wel verschilt met voorgaande jaren is dat in 2013 alle soorten geteld zijn en ook de karteringsbegrenzing is niet dezelfde (figuur 2). De vergelijking tussen 1999, 2006 en 2013 (in tabel 5) is dus alleen van toepassing op de vogelsoorten die tijdens genoemde jaren in hetzelfde gebied vlakdekkend onderzocht zijn.

Aantalveranderingen bij broedvogels vallen niet alleen te wijten aan de omstandigheden van het gebied zelf. Ook diverse regionale, landelijke en mondiale effecten spelen daarin een rol. Bij soorten met een grote actieradius (eenden, ganzen, roofvogels, spechten e.d.) kan ook de 'factor toeval' mee bepalen of een broedvogel het ene jaar net buiten en het andere jaar net binnen de gebiedsgrens wordt aangetroffen. Na tabel 5 wordt op een aantal soorten bij toe- of afname een korte toelichting gegeven. Verwijzingen naar landelijke trends zijn gebaseerd op de actuele database van Sovon (Bijlage 3).

Tabel 4. Aantallen en dichtheden van broedvogels in Kiekenberg 76 ha) in 2013 (De Rode lijststatus is opgenomen in de kolom RL (GE = Gevoelig).

Soort	N	N/100ha	RL	snl	Soort	N	N/100ha	RL	snl
Nijlgans	1	1,4			Zwartkop	61	82,8		
Wilde Eend	4	5,4			Boomklever	11	14,9		x
Havik	1	1,4			Boomkruiper	20	27,1		x
Sperwer	2	2,7			Winterkoning	42	57,0		
Buizerd	5	6,8			Spreeuw	3	4,1		
Holenduif	2	2,7			Merel	38	51,6		
Houtduif	16	21,7			Zanglijster	23	31,2		x
Grote Bonte Specht	16	21,7		x	Grote Lijster	7	9,5		
Kleine Bonte Specht	3	4,1		x	Grauwe Vliegenvanger	5	6,8	GE	x
Gaai	14	19,0			Roodborst	54	73,3		
Zwarte Kraai	5	6,8			Gekraagde Roodstaart	9	12,2		x
Goudhaan	21	28,5			Bonte Vliegenvanger	2	2,7		
Pimpelmees	24	32,6			Heggenmus	8	10,9		
Koolmees	36	48,9			Witte Kwikstaart	2	2,7		
Kuifmees	1	1,4			Boompieper	30	40,7		x
Zwarte Mees	6	8,1			Vink	64	86,8		
Matkop	7	9,5	GE	x	Groenling	5	6,8		x
Glanskop	4	5,4			Putter	8	10,9		x
Boomleeuwerik	2	2,7		x	Kneu	2	2,7	GE	x
Staartmees	10	13,6			Goudvink	10	13,6		
Tjiftjaf	42	57,0			Appelvink	11	14,9		x
Fitis	39	52,9			Geelgors	5	6,8		x
Grasmus	9	12,2		x	Rietgors	1	1,4		
Tuinfluitier	12	16,3							

Figuur 2. Overzicht van het gebiedsdeel dat zowel in 1999, 2006 als in 2013 is gekarteerd. De blauw gemaakte delen zijn ook in 2006 bij de telling meegenomen, de groene delen zijn geteld in 1999. Alles binnen de rode lijnen met schuingestreepte arcering is tijdens alle jaren geteld en met elkaar vergeleken.

Tabel 5. Aantalverloop van broedvogels in Kiekenberg, gebaseerd op de karteringen in 1999, 2006 en 2013. Alleen die soorten zijn weergegeven waarvan in alle drie jaren vlakdekkende gegevens binnen dezelfde begrenzing voorhanden waren. De vermelde aantallen van nachttactieve soorten met een asterix (*) zijn niet conform de werkelijkheid, omdat deze soorten in 2013 niet goed geteld zijn vanwege het ontbreken van nachtbezoeken. Eventuele aantallen berusten hier op toevallige waarnemingen rond of kort na zonsopkomst, of een enkele incidentele waarneming van individuen later op de dag.

Soorten	1999	2006	2013	Soorten	1999	2006	2013
Nijlgans	0	2	1	Zwartkop	25	21	61
Havik	1	0	1	Grauwe Vliegenvanger	0	2	5
Sperwer	2	3	2	Staartmees	1	2	10
Buizerd	3	2	5	Glanskop	5	5	4
Holenduif	0	0	2	Matkop	9	7	7
Zomertortel	7	2	0	Boomklever	0	4	10
Ransuil *	1	0	0	Boomkruiper	12	12	19
Zwarte Specht	1	1	0	Zwarte Kraai	5	2	5
Grote Bonte Specht	6	9	15	Spreeuw	2	3	3
Kleine Bonte Specht	1	1	3	Putter	0	3	7
Boomleeuwerik	0	0	2	Kneu	0	0	2
Boompieper	14	18	29	Goudvink	7	6	10
Heggenmus	1	3	8	Appelvink	1	2	10
Gekraagde Roodstaart	4	4	8	Geelgors	1	1	5
Grasmus	5	1	8	Rietgors	0	0	1

Toegenomen, verschenen of gelijkgebleven

De roofvogels Havik en Sperwer lijken stabiel, terwijl het aantal Buizerds is vergroot, waarbij aangevend dat aantalverschillen samen kunnen vallen met toevallig binnen of buiten de grens zittende broedparen. Daarnaast geldt bij de roofvogels dat paren niet jaarlijks succesvol broeden: 2013 leek wat dit betreft een tegenvallend jaar, onder meer door voedselschaarste. Grote Bonte Specht, Kleine Bonte Specht en Boomklever verdubbelden of verdrievoudigden de populatie, de Boomkruiper nam toe en de Holenduif verscheen. Mat- en Glanskop en Spreeuw bleven gelijk. Een paar andere soorten, die wegtrekken om in Afrika te overwinteren en bomen met nestholten en open (bos)randstructuren prefereren, namen (eveneens sterk) toe, zoals Gekraagde Roodstaart en Grauwe Vliegenvanger. Opvallend bij overige, vogels van opgaand bos is de grote toename van de Appelvink; in mei was de soort nadrukkelijk aanwezig in Kiekenberg; vanuit menige boomkruin zaten vogels te 'knetteren', werden op verschillende plaatsen paren onderscheiden en alarmende vogels, soms met pas uitgevlogen jongen, gespot. Positief is de doorgetrokken stijgende lijn bij de Grote Lijster, die het landelijk minder goed doet. Kennelijk is de combinatie van bos, houtwallen (nestelen), gras- en heideveldjes (voedselzoeken) gunstig voor de lijsterachtige. Meerdere soorten struik- en struweelbroeders van jong bos, zoals Heggenmus, Grasmus, Zwartkop, Staartmees, Putter, Kneu en Goudvink laten ook een opgang zien. Dit geldt verder nog voor een paar soorten die gebonden zijn aan open terrein, zoals bosranden en boomgroepen met heide en kapplaatsen: Boomleeuwerik, Boompieper en Geelgors.

Afgenomen of verdwenen

Als één van de weinige uit de groep bosvogels verdween de Zwarte Specht, maar deze was voorgaande jaren 'slechts' present met één territorium; geen solide basis in het betrekkelijk kleine en enigszins geïsoleerde Kiekenberg voor de tamelijk veeleisende specht met een grote actieradius. De Zomertortel, die na 1999 al kelderde maar in 2006 nog wel present was, lijkt nu helemaal te zijn verdwenen uit Kiekenberg.

4.2. Soortbesprekingen

Hier worden Rode lijstvogels en enkele andere soorten beknopt besproken. Er wordt ingegaan op aantalveranderingen, broedsucces, gedrag of terreingebruik. Bij de roofvogels is gebruik gemaakt van informatie van vrijwilligers van het regionale steunpunt van de

Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN).

HAVIK, 1 territorium

Het territorium is gebaseerd op een kekkerende vogel tijdens het 1e bezoek van een, vanaf het pad goed zichtbaar, pas gebouwd nest in een Douglasspar iets ten zuiden van de grafheuvel. Bij het 2e bezoek bleek het nest geheel te zijn verdwenen; ook op de grond onder de boom was geen spoor ervan te vinden. Hoewel niet goed meer te zien, bestond de indruk dat de boom beklommen was aan de hand van enkele, hogerop in de boom afgebroken takken en kapotte bast op meerdere plekken. Nadien zijn geen havikwaarnemingen meer gedaan.

BUIZERD, 5 territoria

Binnen de territoria zijn twee zeker bewoonde nesten vastgesteld. Op één nest zat tijdens het laatste bezoek tenminste één, bijna vliegvlug jong.

SPERWER, 2 territoria

Zonder concrete nestvondsten, berusten de territoria op meerdere (volgens BMP voldoende) gehoor- en zichtwaarnemingen van roepende of boven het bos zwevende vogels (zowel mannetjes als vrouwtjes) en schijf- of verspreide pluksoren in geschikte stukken naaldbos in Kleine en Grote Kiekenberg. Het is onwaarschijnlijk dat eventuele (nieuwe) nesten over het hoofd zijn gezien, omdat het bos op deze locaties, waar eerder Sperwers broedden, klein en overzichtelijk is, ook vanaf de paden. Vermoedelijk was 2013 geen goed jaar om te broeden.

MATKOP, 7 territoria

De mezensoort weet zich goed te handhaven in Kiekenberg, waarbij ook de verspreiding vrijwel gelijk is gebleven. Meerdere territoria bij elkaar zaten aan de oost- en westkant, waar de soort het klaarblijkelijk naar de zin heeft bij de combinatie van gemengd, jong tot middeloud bos in combinatie met kwijnende bomen als nestplaats. De aanwezigheid van vochtig bos met zachte houtsoorten, nabij natte laagtes en vennen in Kiekenberg, draagt bij tot aantrekkelijk habitat voor de Matkop. De soort hakt namelijk zijn eigen nestholte uit en is daarvoor afhankelijk van enigszins vermolmd hout.

GRAUWE VLEGENVANGER, 5 territoria

Grauwe Vliegenvangers houden van ouder (gemengd loof)bos met open structuren en bosranden. Het bos van Kiekenberg voldoet hieraan. Territoria zijn vooral vastgesteld langs de buitenranden, open plaatsen en zandpaden, waar sprake was van de omschreven habitat.

KNEU, 2 territoria

Zingende Kneuen zijn meerdere malen vastgesteld op een met struikjes en boompjes begroeide zandrug op het heideveldje in Kleine Kiekenberg. Het andere

territorium lag op het reliëfrijke heideveldje naast het particuliere terrein. In dit gebiedsdeel zijn recent veel bomen gekapt, op enkele verspreide Grove den- nen, Eiken en struiken na.

Recente uitdunning van bos op oude stuifduinen, waarvan o.a. Boompieper, Geelgors en Gekraagde Roodstaart kunnen profiteren.

5. Evaluatie

Uit de huidige kartering en de vergelijking met 1999 en 2006 komt naar voren dat Kiekenberg geschikt habitat biedt aan verscheidene bosvogels, waarmee onderstreept wordt dat het gebied vooral (regionaal) van waarde is voor representanten van deze vogelgroep. Diverse soorten, zowel van (middel)oud tot jong bos (holenbroeders, kruinbroeders, struikbroeders) hebben vooruitgang geboekt en kans gezien de populatie te versterken. In beperktere mate geldt dit ook voor een aantal (rand)soorten (bij grondbroeders zoals Boompieper en Geelgors het duidelijkst), die het moeten hebben van bosrandovergangen naar open heide met schrale tot lage vegetaties en verspreide bomen. De vestiging van de Boomleeuwerik op de hei aan de noordoostkant illustreert de aanwezigheid van deze habitat, waar voornoemde soort van afhankelijk is. Om een breed scala aan specifieke (veeleisender) soorten aan zich te kunnen binden is dit beheer- en terreintype in Kiekenberg momenteel echter te klein en versnipperd.

Ondanks de betrekkelijke gebiedsomvang lijken onderhavige broedvogelsoorten te profiteren van de combinatie van het gevoerde beheer en een behoorlijke mate aan variatie binnen Kiekenberg. Dit is toe te schrijven aan de gedifferentieerde samenstelling.

Voor verschillende vogels zou het een groot pluspunt zijn als de akkers weer worden ingezaaid met extensievere, kruidenrijkere gewassen of bloemrijk grasland. Hierdoor ontstaan betere foerageerplaatsen voor soorten zoals spechten, Grote Lijster, duiven (de uit het gebied verdwenen Zomertortel!), Boompieper en Geelgors.

Tot slot een knelpunt dat een serieuze storingsbron kan vormen: langs het Siebe Annespad, maar ook door de bossen zelf, wordt regelmatig gecroost door jongelui op motoren en quads. Dit probleem speelt hier al veel langer, maar lijkt nu behoorlijk toe te nemen.

Open heide met schaars begroeide delen, bosranden en verspreide bomen trek de Boomleeuwerik aan.

Literatuur

BIJLSMA R.G. 1998. Effect van boswerkzaamheden in het broedseizoen op broedvogels. *Drentse Vogels* 11: 1-6.

VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.

VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

HUSTINGS, M.F.H., KWAK R.G.M., OPDAM P.F.M., REIJNEN M.J.S.M. (RED.) 1985. Vogelinventarisatie. Achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. Pudoc, Wageningen, Nederlandse Vereniging tot bescherming van vogels, Zeist. Uitgave onder verantwoordelijkheid van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer.

JAGER K. 1999. Broedvogels van enkele Staatsbosbeheerobjecten in Zuid-Friesland. Sovon-inventarisatierapport 99/18. Sovon, Beek-Ubbergen.

JAGER K. 2006. De broedvogels van Kiekenberg in 2006. Sovon-inventarisatierapport 2006/68. Sovon Vogelonderzoek, Beek-Ubbergen.

VERGEER J.W., (SOVON) & PLATE C. (CBS) 2013. BMP-cijfers over de laatste tien jaar (2003-12): een wankel evenwicht voor onze broedvogels? *Sovon-Nieuws* jaargang 26 (2013) nr 3. (3-6).

Bijlagen

Bijlage 1. Interpretatiecriteria

Bijlage 2. Soortkaarten kartering 2013

Bijlage 3. Landelijke broedvogeltrends van soorten in de Kiekenberg

Bijlage 1. Interpretatiecriteria met:

1. Grenzen waartussen waarnemingen waarschijnlijk betrekking hebben op broedvogels;
2. Aantal waarnemingen dat is vereist tussen de datumgrenzen;
3. Aantal waarnemingen dat is vereist in hele periode;
4. Afstand waarbinnen twee waarnemingen die niet tijdens hetzelfde bezoek zijn gedaan, worden beschouwd als van hetzelfde territorium. In geval van meer dan twee waarnemingen is voor de grootte van een territorium maximaal 1,5 maal de fusie-afstand aangehouden.

Soort	1a	1b	2	3	4
Grauwe Gans	24-2	15-4	1	1	2500
Nijlgans	10-3	15-5	1	2	2500
Wilde Eend	27-3	10-5	1	0	1000
Wespendief	15-5	10-8	1	0	1000
Havik	27-1	15-7	1	2	1000
Sperwer	24-2	15-7	1	2	500
Buizerd	27-1	15-7	1	2	1000
Holenduif	24-2	31-7	1	1	500
Houtduif	15-4	31-7	1	1	300
Grote Bonte Specht	24-2	30-6	1	1	300
Kleine Bonte Specht	27-1	20-6	1	1	500
Gaai	27-3	10-7	1	0	500
Zwarte Kraai	24-2	30-6	1	0	500
Goudhaan	5-4	30-6	1	1	300
Pimpelmees	10-3	30-6	1	1	300
Koolmees	10-3	30-6	1	1	300
Kuifmees	24-2	15-6	1	1	300
Zwarte Mees	10-3	30-6	1	1	300
Matkop	27-1	30-6	1	1	500
Glanskop	27-1	10-6	1	1	300
Boomleeuwerik	10-3	20-6	1	1	500
Staartmees	24-2	31-5	1	1	500
Tjiftjaf	5-4	20-7	1	1	300
Fitis	10-4	30-6	1	1	300
Grasmus	20-4	10-7	1	1	300
Tuinfluitier	25-4	20-7	1	1	300
Zwartkop	10-4	20-7	1	1	300
Boomklever	10-2	31-5	1	1	300
Boomkruiper	27-1	20-6	1	1	300
Winterkoning	27-1	20-7	1	1	300
Spreeuw	27-3	31-5	1	0	300
Merel	24-2	15-7	1	1	300
Zanglijster	15-4	30-6	1	1	300
Grote Lijster	24-2	31-5	1	1	500
Grauwe Vliegenvanger	10-5	10-8	1	1	300
Roodborst	25-4	30-6	1	1	300

vervolg bijlage 1

Soort	1a	1b	2	3	4
Gekraagde Roodstaart	25-4	30-6	1	1	300
Bonte Vliegenvanger	15-4	15-6	1	1	300
Heggenmus	5-3	10-7	1	1	300
Witte Kwikstaart	27-3	10-7	1	2	300
Boompieper	10-4	10-7	1	1	300
Vink	15-4	20-7	1	1	300
Groenling	10-4	20-6	1	1	300
Putter	27-3	15-7	1	1	300
Kneu	20-4	20-7	1	1	500
Goudvink	27-3	31-7	1	1	500
Appelvink	10-3	20-6	1	1	300
Geelgors	27-3	20-7	1	1	300
Rietgors	10-4	30-6	1	1	300

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

Bijlage 3. Landelijke broedvogeltrends van soorten in de Kiekenberg

Waarvan uit tenminste twee jaren gegevens voorhanden zijn. De trends beslaan de periode 1990-2012, het eerste jaar is gesteld op 100.

Nijlgans	
Havik	
Sperwer	
Buizerd	
Holenduif	
Zomertortel	
Ransuil	
Zwarte Specht	
Grote Bonte Specht	
Kleine Bonte Specht	
Zwarte Kraai	
Matkop	
Glanskop	
Boomleeuwerik	
Staartmees	
Grasmus	
Zwartkop	
Boomklever	
Boomkruiper	
Spreeuw	
Grote Lijster	
Grauwe Vliegenvanger	
Gekraagde Roodstaart	
Heggenmus	
Boompieper	
Putter	
Kneu	
Goudvink	
Appelvink	
Geelgors	
Rietgors	

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

